UDK 378.147:37.02

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA OLIY TA'LIM O‘QUV JARAYONINI LOYIHALASHTIRISH VA MODELLASHTIRISH

Umurzakova Dildoraxon Taxirjanovna
Bakiyeva Muhabbatxon Kamaliddinovna
Turon universiteti Andijon filiali
e-mail: umurzakovadildora@gmail.com

Matazimov Muhammadjon Toxirjon o‘g‘li
Qo‘qon universiteti Andijon filiali

Mazkur maqolada oliy pedagogik ta’lim o‘quv jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida loyihalashtirish va modellashtirishning ilmiy-amaliy mexanizmlari tahlil etilgan. Mualliflar tomonidan "Teskari loyihalash" tamoyili hamda OTM–Maktab–Virtual klaster integratsiyasiga asoslangan tizimli model taklif etilgan. Tadqiqot natijasida bo‘lajak pedagoglarning kasbiy mahoratini diagnostika qilish, raqamli instrumentariy yordamida darslarni loyihalash va ma’lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishning samarali yo‘llari asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Kompetensiyaviy yondashuv, teskari loyihalash, pedagogik modellashtirish, raqamli klaster, kasbiy kompetentlik, o‘quv jarayoni, pedagogik rezidentura.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ И МОДЕЛИРОВАНИЕ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ НА ОСНОВЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА

В статье анализируются научно-практические механизмы проектирования и моделирования учебного процесса в высшем педагогическом образовании на основе компетентностного подхода. Авторами предложена системная модель, основанная на принципе «обратного проектирования» (backward design) и интеграции «ВУЗ – Школа – Виртуальный кластер». В результате исследования обоснованы эффективные пути диагностики профессионального мастерства будущих педагогов, проектирования уроков с использованием цифрового инструментария и развития навыков принятия решений на основе данных.

Kalit so‘zlar: компетентностный подход, обратное проектирование, педагогическое моделирование, цифровой кластер, профессиональная компетентность, учебный процесс, педагогическая резидентура.

DESIGNING AND MODELING THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH

The article analyzes the scientific and practical mechanisms for designing and modeling the educational process in higher pedagogical education based on a competency-based approach. The authors propose a systemic model based on the "backward design" principle and the integration of "University – School – Virtual Cluster." As a result of the research, effective ways of diagnosing the professional mastery of future teachers, designing lessons using digital tools, and developing skills for data-driven decision-making are substantiated.

Kalit so‘zlar: competency-based approach, backward design, pedagogical modeling, digital cluster, professional competence, educational process, pedagogical residency.

Kirish. Bugungi kunda jahon ta’lim tizimida pedagog kadrlarni tayyorlashning an’anaviy modelidan kompetensiyaga asoslangan ta’lim modeliga o‘tish global tendensiyaga aylandi. Oliy pedagogik ta’limda talabalarning shunchaki nazariy bilimlarni o‘zlashtirishi emas, balki real ta’lim muhitida yuzaga keladigan murakkab pedagogik vazifalarni yechish ko‘nikmalarini shakllantirish muhim strategik vazifadir. O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar sharoitida o‘quv jarayonini yangicha loyihalash, ta’lim samaradorligini kafolatlaydigan pedagogik modellarni joriy etish o‘ta dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning maqsadi – kompetensiyaviy yondashuv asosida o‘quv jarayonini modellashtirishning yangi tizimini ishlab chiqish va uni amaliyotga joriy etish yo‘llarini yoritishdan iborat.

Tadqiqot maqsadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – oliy pedagogik ta’limda bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda kompetensiyaviy yondashuvning konseptual asoslarini ishlab chiqish, o‘quv jarayonini "Teskari loyihalash" tamoyili asosida loyihalashtirish hamda OTM–Maktab–Virtual klaster integratsiyasiga asoslangan tizimli modelni amaliyotga joriy etishdan iborat.

Materiallar va usullar. Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy-solishtirma tahlil, modellashtirish, pedagogik tajriba-sinov, kuzatuv, so‘rovnoma, test sinovlari hamda statistik-matematik tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, tadqiqotda refleksiv uslub, loyiha asosida o‘qitish, keys-stadi hamda klasterli yondashuv kabi metodologik uslublar kompleks tarzda qo‘llanildi. Tadqiqot materiallari sifatida pedagogik standartlar, raqamli instrumentariy (Telegram virtual klasteri), kasbiy diagnostika testlari hamda talabalarning ta’limiy portfoliolaridan foydalanildi.

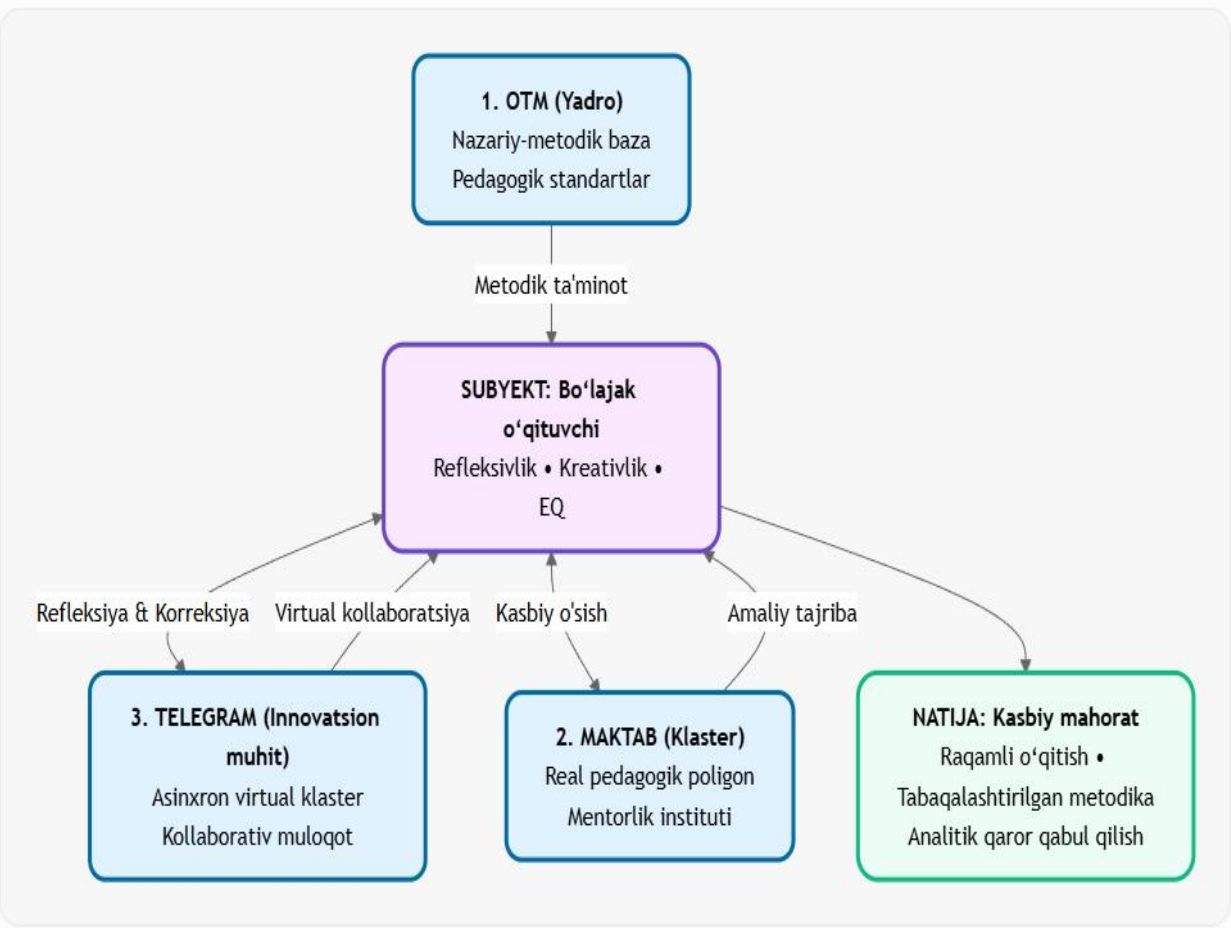
Natijalar va muhokama. Oliy pedagogik ta’limda kompetensiyaviy yondashuv — bu shunchaki bilimlar majmuini o‘zlashtirish emas, balki talabaning real pedagogik vaziyatlarda amaliy harakat qila olish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan paradigmalar o‘zgarishidir. Boshlang‘ich sinf bo‘lajak o‘qituvchilarining kasbiy mahoratini oshirish jarayonini loyihalashtirishda "Teskari loyihalash" va "Kompetensiyaviy model" metodologiyasi ustuvor ahamiyat kasb etadi. 1. Kompetensiyaviy o‘quv jarayonining konseptual modeli. O‘quv jarayonini modellashtirishda "maqsad – natija – vosita" uzviyligini ta’minlash talab etiladi. Biz tomonidan taklif etilayotgan model boshlang‘ich ta’limning o‘ziga xosligini inobatga olgan holda, uchta darajali kompetensiyani qamrab oladi: Kasbiy-pedagogik kompetensiya: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan ishlashning psixologik-pedagogik qonuniyatlarini bilish. Texnologik-innovatsion kompetensiya: Raqamli instrumentariy (Telegram virtual klasteri, raqamli vizualizatsiya) yordamida dars loyihalash. Analitik-refleksiv kompetensiya: O‘z dars jarayonini tahlil qilish, muammoli vaziyatlarni diagnostika qilish va raqamli ma’lumotlar asosida qaror qabul qilish. 2. O‘quv jarayonini loyihalashtirish bosqichlari. An’anaviy ta’limda loyihalash "mavzuni o‘tish"dan boshlansa, kompetensiyaviy yondashuvda "yakuniy natija"dan boshlanadi: Natijani belgilash: Talaba dars yakunida qanday aniq ko‘nikmaga ega bo‘lishi kerak? (Masalan, 1-sinfda harflarni o‘rgatishning 3 xil interfaol usulini qo‘llay olish). Baholash vositalarini tanlash: Ushbu ko‘nikmani qanday ob’ektiv baholaymiz? (Masalan, 5 daqiqalik raqamli simulyatsiya yoki keys tahlili). Ta’limiy faoliyatni loyihalash: Ushbu natijaga erishish uchun qaysi klaster va innovatsion muhit mexanizmlari (onlayn mahorat darslari, mikro-o‘qitish) kerak? 3. O‘quv jarayonini modellashtirish tizimi.

1-jadval.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilar tayyorlash modeli

Bosqichlar	Pedagogik jarayon	Innovatsion vositalar
Maqsadli bosqich	Kasbiy standartlar va kompetensiyalar portretini aniqlash.	Kasbiy diagnostika testlari
Mazmuniy bosqich	Integratsiyalashgan kurslar va virtual klaster komponentlari.	Raqamli resurslar, Telegram-keyslar
Amaliy bosqich	Maktab bazasida uzviy amaliyot va kollaborativ darslar.	Mentorlik, Peer-to-Peer feedback
Refleksiv bosqich	O‘z-o‘zini baholash va statistik monitoring.	Portfoliolar, ma’lumotlar tahlili

4. Kompetensiyaviy o‘quv jarayonining o‘ziga xosligi. Mazkur modelda o‘quv jarayoni auditoriya (nazariya) va virtual klaster (amaliyot) o‘rtasidagi doimiy "teskari aloqa" mexanizmi bilan ishlaydi. Talaba auditoriyada olgan bilimini Telegram guruhdagi mahorat darslarida "test" qiladi, maktabdagi amaliyotda esa uni "amaliyotdan o‘tkazadi". Bu — siklik kompetensiyaviy rivojlanish modelidir.

1-rasm. **Kompetensiyaviy yondashuv asosida bo‘lajak pedagoglar kasbiy mahoratini oshirishning tizimli modeli**

1-rasmda keltirilgan model bo‘lajak o‘qituvchini markaziy subyekt sifatida belgilab, uni uchta asosiy ta’limiy ekotizim bilan bog‘laydi. OTM (Yadro): Pedagogik standartlar va nazariy-metodik poydevorning manbai sifatida tizimni metodik ta’minot bilan to‘ldiradi. MAKTAB (Klaster): Talabaga "real pedagogik poligon" vazifasini o‘tab, mentorlik instituti orqali bevosita amaliy tajribani shakllantiradi. TELEGRAM (Innovatsion muhit): An’anaviy ta’lim chegaralarini kengaytirib, asinxron virtual klaster va kollaborativ muloqot orqali talabada refleksiya, kreativlik va emotsional intellekt ko‘rsatkichlarini rivojlantiradi. Modelning yakuniy natijasi — talabaning "Kasbiy mahorat" darajasiga chiqishi bo‘lib, u raqamli o‘qitish, tabaqalashtirilgan metodika va ma’lumotlarga asoslangan (analitik) qaror qabul qilish kompetensiyalari bilan xarakterlanadi. Ushbu tizimli yondashuv talabani passiv tinglovchidan faol, mustaqil va texnologik savodxon pedagog-menejerga aylantirishning asosiy mexanizmidir.

Xulosa. Kompetensiyaviy yondashuv asosida oliy ta’lim o‘quv jarayonini modellashtirish bo‘lajak o‘qituvchini passiv tinglovchidan faol, mustaqil va texnologik savodxon "strateg-pedagog"ga aylantirishning eng samarali mexanizmi hisoblanadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, o‘quv jarayonini "Teskari loyihalash" asosida tashkil etish va OTM-Maktab-Virtual klaster ekotizimini integratsiyalash talabalarning kasbiy moslashuvchanligini sezilarli darajada oshiradi. Taklif etilgan tizimli model raqamli texnologiyalar, tabaqalashtirilgan metodika va ma’lumotlarga asoslangan tahliliy qaror qabul qilish ko‘nikmalarini birlashtirib, bo‘lajak pedagoglarning real maktab muhitida yuqori natija ko‘rsatishini ta’minlaydi. Ushbu modelni keng joriy etish oliy pedagogik ta’lim sifatini yangi bosqichga ko‘tarishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mahmudova D. Technology for the Development of Cognitive Competence in Future Teachers Based on the Acmeological Approach // EPRA International Journal of Research and Development. – 2020. – Vol. 5, Issue 3. – P. 464–465.
2. Khamidov J.A., Khujjiev M.Y., Alimov A.A., Gafforov A.X., Khamidov O.A. Opportunities and Results to Increase the Effectiveness of Multimedia Teaching in Higher Education // Journal of Critical Reviews. – 2020. – Vol. 7. – P. 89–93. DOI: 10.31838/jcr.07.14.13.
3. Jakbarova Z.S. Talabalarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari // “Demokratik va huquqiy jamiyatni rivojlantirishda yoshlar ijtimoiy faolligini oshirish: muammolar va yechimlar” respublika ilmiy-amaliy onlayn konferensiya materiallari. – Farg‘ona, 2020. – B. 94–95.
4. Florian L., Pantić N. Teacher Education for the Changing Demographics of Schooling: Inclusive Education for an Interconnected World. – New York: Routledge, 2017. – P. 220.